

צדקת הברכה לא נכנסת תחת כבוד הברכה
ביאור ברכה מאת הרב יוסף קארו

יכולת הישועה העצומה נראית בתחיית המתים

לפני שנכנס לזוכן הפרטים שכוללת הברכה, יש לשים לב אל ענין הברכה עצמה, "מחיה המתים", ואל חשיבות מקומה דוקא במקום זה בתפילה. ברכה זו, כמו הברכה הקודמת "מגן אבות", מהווה פתיחה לתפילה בכלל. ענינה של התפילה הוא לפנות אל בוראנו, הכל יכול, ולבקש ממנו את השלמת צרכינו השונים הרוחניים והגשמיים, הכלליים והפרטיים וכדומה. בבואנו לבקש בקשות אלו מנוחת שתי הנחות יסוד:

- א. שהבורא מקשיב לתפילתנו ורוצה בנו. הנחה זו היא המוצאת את ביטויה בברכת האבות, שם אנו מודיעים לעובדת בחירת ה' באבותינו במדרגותיהם המיוחדות ובבניהם אחריהם. אותם אבות ובנים שקרא את שמו עליהם, ומתוך כך הם עמו ונחלתו לנצח. כנאמר בספר ישעיה': "שמע יעקב עבדי ישראל בחרתי בו".
- ב. הנחה שניה המונחת גם היא בבסיס התפילה כולה היא, שאין מעצור ליכולת הבורא, ואין בקשה שהיא מעבר ליכולתו. בקשתנו כולן הן למילוי צרכינו, שאנו בגלל חולשתנו ומגבלותינו חסרי אונים למלאותם בעצמנו. ישנן בקשות הנוגעות לתפקודו היום יומי, ישנן בקשות לעזרה מפני איוב ומתנכל מבחוח, וישנן כאלה המבקשות על חולשות ורפיונות המציקות לנו מבפנים.

בברכה השניה אנו מתארים את הבורא, כיצד הוא בכוחו עוזר בכל מצב ולכל קשיי החיים. אבל לפעמים נדמה שהמצב הוא לא רק קשה אלא כבר אבוד ללא תקווה, וזהו כאשר האדם מת. כפי שנאמר בספר קהלת: "כי מי אשר יחובר אל כל חיים יש בטחון". כל זמן שאדם חי עדיין ניתן לקוות שייחלץ ממסגרות קשות ומאיימות, ויצא מחשיכה לאורה. אבל כאשר הוא מת אין כבר למי לעזור, כנאמר בספר תהילים: "הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומר". אם כן, לכאורה יש

גבול לבקשותינו. לזאת באה ברכה זו ומודיעה שלא כך הדבר. העובדה הנראית לנו כמצב בלתי הפיך שאין כבר מה לעשות, היא איננה כזאת אצל הבורא.

זוהי הברכה השניה המודיעה לנו כי אין מעצור לפני יוצרנו, יוצר בראשית, הטוב והמיטיב לטובים ולרעים, לחיים וגם למתים. רק כאשר אנו מברכים ברכה זאת מתוך אמונה כל כך גדולה ביכולתו ובהאבתו אל האדם, גם אל האדם המת והיבש שלא נותרה בו צורת אדם, רק אז נוכל לעמוד בלב קל ושקט ולבקש ממנו את כל בקשותינו כולן. וזאת בידיעה ברורה שאנו עומדים לפני מי שהכל בידיו ואין לפניו שום חוסר יכולת. וגם אם יבואו רשעים ואיימו עלינו כאשר חרב חדה בידיהם

מונחת על צואר, לא נתייאש ולא נחלש. אין שום ספק לפנינו שיד ה' לא תקצר, ועתיד ה' להטיב לטובים, והרשעים עתידים לשקוע הם ומעשיהם בתהום הנשייה. אם כן, לא פחות מהברכה הראשונה-ברכת האבות, חשובה גם ברכת הגבורות-מחיה המתים לתפילה כולה. רק תפילה המלאה אמונה ושקט נפשי מלא בטחון בה' אלוהי ישראל אשר מלכותו בכל משלה, היא התפילה שבכוחה לעשות פרי ולעמוד לפניו. אדם שמתפלל ובלבו מכרסמת תולעת הספק, והוא בעצמו איננו מאמין בלב שלם בדבר ה' המושיע, כיצד יוכל לצפות שה' היודע מחשבות לב כל אדם, יקשיב לתפילתו ויענה לה, אם הוא בעצמו לא מבקש בלב שלם? כך באה ברכה זו לחזק בלבנו ובהכרתנו את האמונה בתשועת ה' המקיפה את כל המצבים ואת כל האישים. גם במצב ובמקום הנידח ביותר בו הם מגולגלים, ומשם, מתוך התנומות ומבין שיני האריות, תבוא להם שעת החילוץ והישועה.

גמאצא הלאה - רש
לכבוד הברכה

גמאצא הלאה - ברכה מאת הרב יוסף קארו

אמר רבי תמא קרבי תנאי: גדול יום הגשמים
פיום שנבראו שמים וארץ. שנאמר "תקיעת שופר
ממעצל וישתקיע יתלו צדק תפוח ארץ ויפרו ישע
וידברק חצמית יחד אפי ה' בראתיו". בראתים לא
נאמר. אלא "בראתיו". אמר רב אושעיא: גדול
יום הגשמים. שאפילו ישועה פרה ודקה בו.
שנאמר "תפוח ארץ ויפרו ישע". אמר רבי תנחום
בר חנילא: אין הגשמים יורדים אלא אם כן נמתלו
עונותיהן של ישראל. שנאמר "רצית ה' ארצך שקבה
שכות יעקב נשאת עון עמך פסית כל חטאתם
סקה". אמר ליה וצירי מדיהבך לרבינא: אהון
מהקא מתניתו לה. און מהקא מתניתו לה "ואתה
תשמע השמים וסלקת לחטאת" וגו'.

אמר רבי אבהו: גדול יום הגשמים מתחיית המתים.
דאילו תחית המתים לצדיקים. ואילו גשמים - פין
לצדיקים פין לרשעים. ופליגא דרב יוסף. דאמר רב
יוסף: מחוץ שהיא שקילה פתחית המתים -
קבעיה פתחית המתים

תלמוד, ט, סא

מזכירין גבורות גשמים. מאי טעמא? אמר רב יוסף: שמתוך ששקולה
פתחית המתים, לפיכך קבעיה פתחית המתים.
כשם שתחית המתים חיים לעולם כך ירדת גשמים חיים לעולם

ואמר שהוכרת גשמים ר"ל מוריד
הגשם הותקנה להזכיר בברכת תחיית המתים
ר"ל אתה גבור מפני שהגשמים מחיים את
הזרעים ואת הצמחים שכבר מתו ויבשו, והיבש
נקרא בלשון תלמוד מת כמו שאמרו בתלמוד
המצרבי 104 לולב היבש פסול על שם 105 לא
המתים יהללו יה. ושאלה ר"ל ותן טל ומטר לא
הותקנה אלא בברכת השנים הואיל וצורך פרנסה
הם.

אופן שני פ' א: ולכן אמרו ר"ל מזכירין
גבורות גשמים בתחית המתים וכו', והענין
כי הגשמים אינם ע"פ הטבע כלל, כי כל
הדברים בעולם אמורים הפלוסופים שהוא
ע"פ הטבע, אף זריחת השמש וסעידתה, אבל
על הגשמים מודים שאינם ע"פ טבע כלל,
כאשר אנו רואים שפעמים לא ירד כלל ופעמים
ירד בכל יום ויום, ולכן נקרא גבורות גשמים
שבוה ניכר בגבורת ה' יותר מכל הדברים.

הלאה - ברכה מאת הרב יוסף קארו

נקרא גבורות גשמים. ולא כח גשמים. דכל כח הייט בחין דבר אחר
המתגבר נגד הפעולה. משא"כ נצור הייט שהתגבר נגד דבר אחר שרצה
להתגבר ולהתנגד נגד הפעולה. וכן הוא עם הגשמים שזרדין בנצורה נגד מדת הדין המקטרג דלפעמים עבדא נהמא כרים לא שווי'. ואפ"ה
תמיו יבשו כעכו מעל בני עולם. וכן כתיב ונתן לחם לכל בשר. ר"ל אפילו מי שהוא רק התיבות בשר בעלמא ואינו ראוי להקרא אדם. אפ"ה
הקב"ה טמן לו לחמו. כי לעולם חסדו וע"פ שאין האדם ראוי להעובד:

תפארת ישיבת הרב יוסף קארו. ברכה מאת הרב יוסף קארו

תשועת ה' נמצאת גם בייסורים

אנו מתקבצים לסיים "ברכת הגבורות", כאשר המתפלל, שלבו מלא התפעלות מגבורות ה', איננו מסתפק בתיאור חסדי ה' בלבד, אלא פורץ בהתלהבות בשבח הקב"ה, שאין דומה לו: "מי כמות בעל גבורות ומי דומה לך, מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה". האם יש עוד בעל גבורות כאלהינו, שאין שום גבול ליכולתו בכל מצב ובכל זמן, בכלל ובפרט?!

אלא שההמשך קצת קשה להבנה, מה פירוש "מי דומה לך מלך ממית ומחיה". לכאורה לא היה צריך להשתמש במילה "ממית", שהיא איננה שפע חסד ה'. ראוי יותר היה לומר: "ומי דומה לך, מלך מחיה ומצמיח ישועה".

אלא כאן בא שיא השיאים של תיאור חסדי ה' וגבורותיו. בסומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים אין גבור כה', אבל ניתן להדמות אליו. יש בני אדם שסומכים נופלים, ישנם הרופאים חולים, וישנם המתירים אסורים, ובזאת, אף על פי שמרחק שמים וארץ בין גבורות ה' לגבורות האדם, יש קצת דמיון בין מעשי ה' למעשי האדם. בא ההמשך ומראה לנו שבהתבוננות אין אפילו דמיון בין האדם לה'. ה' לא עוזר לאדם רק בדרך הנראית לעין. גם כאשר הוא מייסר את האדם, ואפילו כאשר הוא ממית אותו, פעולה זו היא כדי שהאדם יחיה לתחת עולם.

הרי זה כדברי הפסוק⁵⁵: "כי הוא יכאיב ויחפש ימחץ וידיו תרפינה". ה' ממית בעולם הזה, ואולי בחיים הקצרים והעלובים שלנו נראה הדבר כחסרון. אבל אם על ידי זה זוכה לחיות אחר כך לחיי עולם, בוודאי שזוהי טובה גדולה.

זאת גם הסיבה ששאר הטובות והפעולות שנוכרות בחסדי ה' הם בלי וו החיבור: "מכלכל חיים בחסד", "מחיה מתים", "סומך נופלים", ואילו כאן "ממית", ומיד בא הצירוף "ומחיה". ה"ממית" הוא חסד בגלל שהוא שלב קודם ל"מחיה", אבל איננו כזה אם הוא למיתה בלבד. זה מאפשר לנו לשבח את בוראנו במילים: "ומי דומה לך". אין ביד שום אדם או נברא להמית ולהחיות ביחד, וקל וחומר לסדר שהמיתה תהיה סיבת החיים.

במצאת הלטר, בנכח מתיאוריהם

"גבורות גשמים — אמר רבי יוחנן מפני שיוודים בגבורה" (תענית ב'), וכן בזוהר: שיוודים, "מסטרא דגבורה" (בראשית דף ל"ב ב). השפע שיווד במרום, מצד חסד הבורא יתברך, הוא מוכן לרדת באופן שיהיה גמור ומוכן להנאתו. אך מדת הגבורה פועלת היא הרבה עכובים וצמצומים, באופן שיהיה צריך הרבה מדרגות, עד שיבא לכלל הנאה ע"י עבודת האדם.

וכן הוא בשלמות הרוחנית, שהשפע היורד מן השמים עלינו קדושת-התורה לשלמות הרוחנית, היה ראוי שירד באופן גמור, עד שיהיה האדם מוכן על ידו לשלמותו בלא עבודה וטוהר, אבל מצד מדי-הגבורה נתגלו העניינים במלבושים ומסכים, עד שהאדם צריך, "לעבדה ולשמרה", ברמ"ח מצות-יעשה וש"ה מצוות לא-תעשה, ואך אז יקבל שלמותו, ועל כן נמשל שפע-התורה לגשמים — "יערף כמטרו לקחיו" (עולת ראייה, ח"א, עמ' ע"ר).

שטר (ראיה) פתח

האל הקדוש

מה מקומה של ברכת "אתה קדוש", ומה תפקידה כמשלימת שלושת ברכות השבח? לשם כך יש להתבונן בנוסח הברכה. פתיחת הברכה היא: "אתה קדוש ושמן קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך סלה".

מה פירוש המילה "קדוש"? בפרשת "קדושים" על הפסוק⁵⁶: "קדושים תהיו כי קדוש אני", באר רש"י⁵⁷: "היו פרושים מן העריות". והרמב"ן⁵⁸ כותב, שבמדרש נאמר להיות פרושים סתם, ולא דוקא מן העריות. איך מתיישב פירוש זה עם הטעם שהתורה נותנת למצוה: "כי קדוש אני"? כיצד ניתן להבין את קדושת ה' על פי רש"י ועל פי הרמב"ן? בספר ישעיה נאמר⁵⁹: "כי כה אמר רם ונישא... מרום וקדוש אשכון...". נראה ששם משמעות המילה קדוש היא, נשגב ומרומם. הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל ביאר על פי הגמרא⁶⁰ שקדוש הכוונה: לעולם קיים. לפי זה, משמעות המילה קדוש היא נצח.

שלושת הקדושות — אחד הן

אם כן שלושה פירושים למילה "קדוש": א. פרישות- לפי רש"י ולפי הרמב"ן. ב. רוממות- על פי הפסוק בספר ישעיה⁶¹, הנאמר בתפילה בראש השנה: "ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה". ג. קיום נצח- לפי דברי המדרש.

במצאת הלטר בנכח ה-א-ל הקדוש

ישראל הקדושים

כאן בא החלק השלישי: "וקדושים בכל יום יהללוך סלה". ישנם המפרשים שכונת ה"קדושים" היא למלאכים המקדשים אותו בקדושה הנוכרת בספר ישעיה⁶²: "וקרא זה אל זה". לפי פירוש זה לא ברור מה הקשר בין משפט זה לחלק הקודם, ולא להמשך, שהרי שמו יתעלה הוא גם מעל השגת המלאכים, שגם הם שואלים: "איה מקום כבודך".

אלא ביאר הרב צבי יהודה שהכוונה היא לעם ישראל שהוא קרא להם קדושים, והם המהללים אותו בכל יום. אם כן, תזכורת זו באה להפיג במקצת את חששותינו • שלא נרתע מלהתפלל בכלל, ונאמר מי יעמוד לפניו לספר בגדולתו? וכיצד אנו מעיזים לבקש ממנו בקשות? בא חלק זה של הברכה ומודיע לנו, שגם

בנו, בני ישראל, ישנה קדושה עצומה והרי נשמותינו דבוקות אליו, והם צינור ודרך לגילוי שמו בעולם. אם כן, אנו אהובים אליו והוא שמח לשמוע את תפילותינו ובקשותינו, כאב השמח בגרווריו של תינוקו הקטן, ובוה התינוק עושה לו נחת רוח.

כן גם ישראל, עם הקודש, גורמים שמחה לפניו בתפילות. ואפילו בקשותיהם נחשבות לפניו כהלל גדול, כיון שבעצם בקשותינו אנו מודיעים שהוא מקור חיינו ורק בידו לתת כל אשר נצטרך. אם כן בקשתנו היא, כביכול, שמחה ועונג לפניו. בזאת ניתנת לנו הרשות להתחיל ב-"ג הבקשות הכלולות בתפילה.

במצאת הלטר, פתח

ישראל קדושים

מעל זה, ישראל קדושים. האם "קדשים תהיו"⁶³ הוא ציווי: אתם צריכים להתאמץ לחיות קדושים, או עובדה: אתם הנכם קדושים? מסביר רבינו שאין כאן סתירה. כל הדברים הגדולים העומדים ביסוד המציאות הינם ציווי וברכה גם יחד⁶⁴. כן הוא לגבי אמת: יש מצוה להאמין, וזו המצוה הראשונה כדברי הרמב"ם⁶⁵, אך אנו מאמינים מתוך טבע האמונה שלנו. כמו כן יש מצוה רחובה לשוב בתשובה, אך כדברי הרמב"ם, "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה"⁶⁶. גם הקדושה שייכת להכרחיות הטבע שלנו, היא ברכה אלוהית הבאה בכפייה. בעצם יצירתנו האלוהית, אנו קדושים. "אתה קדוש ושמן קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה"⁶⁷.

מי הם קדושים אלה? אנו⁶⁸, הקדושים בטבע, וכיון שכן אנו גם מצויים בכך. לכאורה, יש בכך סתירה: אם זהו טבע, הרי זה נמצא בנו, ואם זה ציווי, הרי זה תלוי בהתאמצות! לא כן, דווקא מפני שזה טבע, יש מקום לציווי. אנו מצויים לגלות את הקדושה העילאית הנגוזה בנו. כל ההתרוממות שלנו היא מתוך הטבע הישראלי שלנו. אנו מגיעים אל האמונה, אל רובנו-של-עולם, אל המידות הטובות רק מתוך עם ישראל.

שמעון הנביא
הקדוש הריב וציווי ה-כא-ל